

I

‘De namen,’ zei Claire. ‘Wat doen we nou met de namen?’

‘Die zijn bedoeld als aandenken, niet als gebaar,’ zei de beeldhouwster. Bij Ariana’s woorden knikten de andere kunstenaars, de criticus en de twee openbarekunstspansors die aan de eettafel zaten, allemaal onder haar betovering. Ze was de beroemdste van de juryleden, de dominerende figuur, Claires grootste probleem.

Ariana had aan het hoofd van de tafel plaatsgenomen, alsof ze de vergadering voorzat. Vier maanden lang hadden ze hun beraadslagingen gevoerd aan een ronde tafel, waardoor ze allemaal gelijk waren. Die tafel stond in een kantoorruimte in het centrum, hoog boven de krater in de aarde, en daar hadden de andere juryleden steeds toegegeven aan de behoefte van de weduwe om met haar rug naar het raam te zitten, zodat de doodse grond beneden slechts een grijze vlek was als Claire naar haar stoel liep. Maar vanavond zat de jury aan de lange tafel in Gracie Mansion, de ambtswoning van de burgemeester van New York, om de laatste beraadslagingen te voeren. Ariana had zonder het te vragen en blijkbaar zonder scrupules de belangrijkste plaats ingenomen, waarmee ze aangaf dat ze van plan was zich te laten gelden.

‘Men verwacht de namen van de doden; dat is zelfs een eis die in het reglement is opgenomen,’ vervolgde ze. Voor zo’n heerszuchtige vrouw had ze een honingzoete stem. ‘Bij het juiste monument zijn het niet de namen die emoties opwekken.’

‘Maar voor mij doen ze dat wel,’ zei Claire met strakke mond, terwijl ze enig behagen schepte in de neergeslagen ogen en schuldi-ge blikken aan de tafel. Ze hadden natuurlijk allemaal iets verloren

– het gevoel dat hun natie onkwetsbaar was, de meest herkenbare iconen van hun stad; misschien waren ze vrienden of bekenden kwijtgeraakt. Maar alleen zij had haar man verloren.

Ze had er geen moeite mee om hen hier vanavond nog eens aan te herinneren, nu ze op het punt stonden hun keuze voor het monument te maken. Ze hadden vijfduizend anonieme inzendingen weten terug te brengen tot twee. Dat laatste snoeiwerk had eenvoudig moeten zijn. Maar na drie uur delibereren, twee stemrondes en te veel glazen wijn uit de privévoorraad van de burgemeester was de conversatie rauw en kortaf geworden en vervielen ze in herhalingen. De Tuin was te mooi, zeiden Ariana en de andere kunstenaars telkens weer over Claires keuze. Kijken was hun werk, maar toch, waar het om de Tuin ging, wilden ze maar niet zien wat zij er zo mooi aan vond.

Het was een simpel concept: een ommuurde, rechthoekige tuin, aangelegd op basis van strenge geometrische lijnen. In het midden zou een verhoogd paviljoen komen, waar ruimte was voor contemplatie. Twee brede, loodrechte kanalen deelden de 2500 vierkante meter grote tuin in vieren. Paden doorsneden elk kwadrant en bepaalden het patroon van de levende en stalen bomen, die in boomgaardachtige rijen waren opgesteld. Een witte, drie meter hoge muur eromheen omsloot het geheel. De namen van de slachtoffers zouden worden aangebracht op de binnenkant van de muur in een patroon dat leek op het geometrische patroon op de buitengevel van de verwoeste gebouwen. De stalen bomen lieten de gebouwen zelfs letterlijk weer oprijzen: ze zouden worden vervaardigd uit wat daarvan over was.

Vier schetsen stelden de Tuin in de verschillende seizoenen voor. Claire vond de licht- en schaduweffecten van het wintertaferel het mooist. Een deken van sneeuw bedekte de aarde; bladerloze natuurlijke bomen verdwenen in een metalen omkasting; de stalen boomstammen glinsterden in het roze licht van de middagzon; de donkere wateroppervlakken van de kanalen glansden als gekruiste zwaarden. Zwarte letters waren in de witte muur gekerfd. Schoon-

heid was geen misdaad, maar dit oversteeg schoonheid. Zelfs Ariana moest toegeven dat de Spartaanse stalen boomstammen een onverwacht detail vormden – ze verwezen ernaar dat een tuin, ondanks de vertrouwdheid van de natuur, door de mens was gemaakt; uitstekend geschikt voor de stad, waar witte plastic zakken tussen de vogels door zweefden en het afvoerwater uit de airconditioners zich vermengde met de regen. Het leken organische vormen, maar ze waren niet onderworpen aan het komen en gaan van de seizoenen in een tuin.

‘De Leegte is ons te duister,’ zei Claire, niet voor de eerste keer. Het ons verwees naar de familieleden van de overledenen. Binnen de jury was zij de enige die ‘ons’ vertegenwoordigde. Ze verafschuwde de Leegte, de inzending van de andere finalist en Ariana’s favoriet, en Claire wist zeker dat de andere nabestaanden er hetzelfde over zouden denken. Er was niets leegteachtigs aan. Een dreigende, ongeveer twaalf verdiepingen hoge rechthoek van zwart graniet die oprees uit een grote ovaalvormige vijver; het zag er op de schetsen uit als een gapende wond tegen de achtergrond van de hemel. De namen van de doden zouden gekerfd worden in het oppervlak, dat weerspiegeld werd in het water eronder. Het leek op het monument voor de Vietnamveteranen, maar Claire vond dat het zijn doel voorbijschoot. Een dergelijke abstractie werkte wel als mensen die konden aanraken, er dicht genoeg bij konden komen om het terug te brengen naar een behapbare proportie. Maar de namen op de Leegte waren buiten bereik, je kon ze nauwelijks zien. Het enige voordeel van het ontwerp was de hoogte. Claire was bang dat sommige nabestaanden – zo chauvinistisch en letterlijk denkend – de Tuin zouden interpreteren als een stukje vaderland dat werd overgeleverd aan de vijanden van Amerika, al bestond dat stukje vaderland uit lucht.

‘Tuinen zijn de fetisj van de Europese bourgeoisie,’ zei Ariana, wijzend naar de muren van de eetkamer, waarop behang was aangebracht met een panorama van weelderig groene bomen waartussen piepkleine, keurig geklede mannen en vrouwen wandelden.

Ariana's kleding was, zoals gewoonlijk, geheel in beigeachtige kleuren, waarin ze altijd rondliep als een uiting van eerbetoon aan en belachelijk maken van Calvin Kleins schitterende blauw. De bespotting van pretenties, had Claire besloten, kon op zichzelf ook weer pretentieus zijn.

'De fetisj van de aristocratie,' corrigeerde Ian, de enige historicus in de jury, haar. 'De bourgeoisie die de aristocratie na-aapt.'

'Dat behang komt toevallig wel uit Frankrijk, hoor,' protesteerde de assistente van de burgemeester, die hem in de jury vertegenwoordigde.

'Wat ik wil zeggen,' vervolgde Ariana, 'is dat tuinen niet bij onze aard passen. Wij hebben hier parken. Tuinen horen niet in het plaatje thuis.'

'Beleving is belangrijker dan gewoonte,' zei Claire.

'Nee, gewoonte is beleving. We zijn geprogrammeerd om bepaalde emoties te voelen op bepaalde plekken.'

'En begraafplaatsen dan?' zei Claire, die een vertrouwd gevoel van koppigheid voelde opkomen. 'Hoe komt het dat die vaak de mooiste plekken in een stad zijn? In een gedicht van George Herbert staan de regels: "Wie had gedacht dat mijn verschrompeld hart/ 't groene loof weer zou hervinden?"' Een vroegere schoolvriendin had dit stukje poëzie op een condoleancekaart geschreven.

'De Tuin,' vervolgde ze, 'zal een plek zijn waar wij – waar de weduwen, hun kinderen, iedereen – een stukje vreugde kunnen vinden. Mijn man...' zei ze, en iedereen boog zich naar haar toe om te luisteren. Ze veranderde van gedachten en zweeg, maar haar woorden bleven als een rookwolkje in de ruimte hangen.

Ariana blies ze weg. 'Sorry hoor, maar een monument is geen begraafplaats. Het is een nationaal symbool, een historisch punt van betekenis, een manier om ervoor te zorgen dat iedereen die het bezoekt – ongeacht de mate van verbondenheid in tijd en plaats met de aanslag – kan begrijpen hoe het voelde, wat het betekende. De Leegte is intuïtief, straalt woede, duisternis, rauwheid uit, want op die dag was er geen vreugde. Je kunt niet zien of de

granieten plaat oprijst of omvalt, en dat is heel eerlijk – dat geeft dat moment in onze geschiedenis feilloos weer. Hij creëert destructie, wat de werkelijke destructie van zijn macht berooft, bij wijze van spreken. De Tuin appelleert aan ons verlangen naar heling. Een volkomen natuurlijke behoefte, maar misschien niet de meest hoogstaande.’

‘Heb je iets tegen heling?’ vroeg Claire.

‘We zijn het gewoon niet eens over de beste manier om die tot stand te brengen,’ antwoordde Ariana. ‘Volgens mij moet je de pijn tegemoet treden, jezelf ermee confronteren, je er zelfs in rondwentelen, voordat je verder kunt met je leven.’

‘Ik zal erover nadenken,’ zei Claire. Ze legde haar hand over haar wijnglas voordat de ober kon bijschenken.

Paul kon het gesprek nauwelijks volgen. Zijn juryleden hadden van alle troostrijke lekkernijen gesmuld die hij had besteld – gegrilde kip, aardappelpuree, spruitjes met spek –, maar veel troost hadden ze er niet uit geput. Hij beriep zich er altijd op dat hij goed kon omgaan met krachtige vrouwen – hij was tenslotte met zo’n vrouw getrouwd –, maar van Claire Burwell en Ariana Montagu samen werd hij doodmoe; hun beider sterke overtuigingen botsten tegen elkaar als magnetische velden en de animositeit knetterde door de ruimte. Paul kreeg het gevoel dat Ariana met haar kritiek op de schoonheid van de Tuin, zelfs op schoonheid in het algemeen, impliciet iets over Claire wilde zeggen.

Zijn gedachten dwaalden af naar de komende dagen, weken, maanden. Ze zouden het winnende ontwerp bekendmaken. Dan zouden Edith en hij op bezoek gaan bij de familie Zabar in Menerbes, waar ze woonden, een kleine pauze voor Paul tussen de maanden van beraadslagingen en de fondsenwerving voor het monument, waarmee hij na zijn terugkeer zou beginnen. Dat zou een enorme uitdaging zijn, want de bouwkosten van beide inzendingen waren geraamd op minimaal honderd miljoen dollar; maar Paul vond het heerlijk om zijn vrienden grote bedragen te ontfut-

selen. Bovendien zouden talloze gewone Amerikanen hun portemonnee ook wel trekken.

Dit voorzitterschap zou vervolgens tot andere leiden; dat verzekerde Edith hem in ieder geval. In tegenstelling tot de meeste van haar vriendinnen verzamelde Edith geen Chanel-pakjes of accessoires van Harry Winston, al bezat ze beide in grote hoeveelheden. Zij had haar zinnen gezet op prestigieuze posities, en daarom was het haar ideaal dat Paul voorzitter van de openbare bibliotheek zou worden, waar hij nu al in het bestuur zat. De bibliotheek was rijker dan het Metropolitan Museum, en Edith had Paul tot literair bestempeld, al wist Paul zelf niet zeker of hij na *Het vreugdevuur der ijdelheden* ooit nog een boek had aangeraakt.

‘Misschien moeten we het nog eens goed hebben over de lokale context,’ zei Madeline, een plaatselijke lobbyiste uit de buurt van de ramplocatie. Alsof ze hierop had gewacht, haalde Ariana de schets die ze van de Leegte had gemaakt uit haar tas om te laten zien hoe goed hij paste in de skyline van de stad. De verticaliteit van de Leegte, zei ze, weerspiegelde die van Manhattan. Claire keek Paul met opgetrokken wenkbrauwen aan. Claire had Paul al een paar keer verteld over haar vermoeden dat Ariana de ontwerper van de Leegte kende – een leerling, een protegé? –, omdat ze het ontwerp zo vurig leek te promoten. Misschien was dat zo, hoewel Ariana zich voor haar favoriete ontwerp volgens hem niet meer had ingezet dan Claire voor dat van haar. Ondanks haar beheerste houding leek Claire niet goed tegen haar verlies te kunnen. En Ariana, die gewend was minder sentimentele jury’s dan deze te domineren, ook niet.

Voor het nagerecht trok het gezelschap zich terug in de zitkamer, waar de muren zachtgeel waren. Jorge, de chef van Gracie Mansion, reed een trolley naar binnen met cakes en koekjes, waarna hij met enig drama een meter hoge constructie van gemberkoek onthulde, die de verdwenen torens voorstelde. Hun vormen waren duidelijk herkenbaar. Het was muisstil.

‘Het is niet bedoeld om op te eten,’ zei Jorge opeens verlegen. ‘Het is een eerbetoon.’

‘Natuurlijk,’ zei Claire, en toen, op warmere toon: ‘Het lijkt wel een sprookje.’ Het kaarslicht werd weerkaatst in de raampjes van suiker.

Paul had zijn bordje volgeladen met een beetje van alles, behalve zoetheid, toen Ariana zichzelf als een vastberaden speertje voor hem posteerde. Samen slenterden ze naar een rustig hoekje achter de piano.

‘Ik maak me zorgen, Paul,’ zei Ariana. ‘Ik wil niet dat onze beslissing te veel is gebaseerd op’ – het laatste woord bijna fluisterend – ‘emotie.’

‘We zijn bezig een monument te kiezen, Ariana. Ik weet niet zeker of je emotie daarbij helemaal kunt weglaten.’

‘Je begrijpt wel wat ik bedoel. Ik vrees dat Claires gevoelens een te grote invloed hebben.’

‘Er zijn misschien mensen die vinden dat jij te veel invloed uitoefent, Ariana. Jouw opvattingen dwingen groot respect af.’

‘Niet in vergelijking met een nabestaande. Verdriet kan een dwingeland zijn.’

‘Goede smaak ook.’

‘En zo hoort het ook, maar we hebben het hier over iets diepzinnigers dan goede smaak. Over beoordelingsvermogen. Een familielid in de kamer betekent net zoets als de patiënt de beste behandelmethode laten bepalen, en niet de arts. Een beetje klinische afstand is gezond.’

Vanuit zijn ooghoek zag Paul dat Claire diep in gesprek was met de toonaangevende kunstcriticus van de stad. Op haar hoge hakken stak ze twintig centimeter boven hem uit, maar ze deed geen moeite zich kleiner te maken. Gekleed in een perfect zittend, nauw aansluitend zwart jurkje – de kleur was geen toevallige keuze, vermoedde Paul – was ze een vrouw die heel goed wist hoe ze op haar voordeligst uitkwam. Paul had hier respect voor, hoewel respect misschien niet het juiste woord was voor de manier waarop hij haar in zijn fantasie voor zich zag. Niet voor het eerst betreurde hij zijn leeftijd (hij was vijftientig jaar ouder dan zij), zijn voort-

schrijdende kaalheid en zijn trouw aan zijn huwelijk – die wellicht meer op het instituut dan op de persoon was gericht. Hij zag haar van de kunstcriticus weglopen en achter een ander jurylid aan de kamer verlaten.

‘Ik weet dat ze iets ontroerends heeft,’ hoorde hij zeggen; zijn geest naar Claire was niet bepaald subtiel. Met een ruk draaide hij zich om naar Ariana, die vervolgde: ‘Maar de Tuin is te soft. Ontworpen voor Amerikaanse liefhebbers van het impressionisme.’

‘Toevallig hou ik ook van het impressionisme,’ zei Paul, niet zeker of hij dit als grapje moest brengen. ‘Ik kan Claire niet muilkorven, en je weet dat het veel waarschijnlijker is dat de nabestaanden onze keuze steunen als ze het gevoel hebben onderdeel van het keuzeproces te zijn. We hebben haar emotionele inbreng nodig.’

‘Je weet toch dat er buiten veel kritische geluiden klinken, Paul? Als we het verkeerde ontwerp kiezen, als we ons overgeven aan sentimentaliteit, bevestigt dat alleen maar...’

‘Ik ken de zorgpunten,’ zei hij op norse toon. Hij wist dat het te vroeg was voor een monument – het gebied was nog niet eens helemaal opgeruimd; dat het land de oorlog nog niet had gewonnen of verloren, en zelfs nog niet precies wist tegen wie of wat het vocht. Maar tegenwoordig gingen de dingen in zo’n snel tempo – de opkomst en afgang van idolen, de verspreiding van ziektes en geruchten en trends; de nieuwsverslaggeving; de ontwikkeling van nieuwe monetaire instrumenten, wat vervolgens tot Pauls terugtreden als directievoorzitter van de investeringsbank was versneld. Dus waarom dan ook geen snelheid voor het monument? Er waren dringende commerciële redenen, dat was waar: de projectontwikkelaar van de plek wilde er geld mee verdienen en had daarvoor het monument nodig, aangezien de Amerikanen kantoorgebouwen waarschijnlijk niet zouden accepteren als meest welsprekende replek tegen het terrorisme. Maar er waren ook dringende patriottische redenen: hoe langer het terrein braak bleef liggen, hoe meer het een symbool werd van de nederlaag, van overgave, het onderwerp van spot voor ‘hen’, wie ze ook waren. Een monument slechts voor

Amerika's verdwenen grootsheid, voor zijn nieuwe kwetsbaarheid voor een aanslag, voor zijn middelmatigheid in alles behalve moord. Paul zou het nooit zo bot formuleren, maar die lege plek was gewoon gênant. Naast de ambities van Edith was de invulling ervan de reden waarom hij voorzitter van de jury wilde zijn. Het werk van de jury zou niet alleen zijn geliefde stad markeren, maar ook de geschiedenis.

Ariana wachtte tot Paul verder zou gaan. 'Je verdoet je tijd met mij,' zei hij abrupt. De winnaar moest tien van de dertien stemmen hebben. Paul had duidelijk gemaakt dat hij zijn neutraliteit alleen zou laten varen als een van de finalisten één stem tekortkwam. 'Als ik jou was, zou ik Maria maar uit de handen van Claire gaan redden.'

Claire had Maria met een sigaret in de hand naar buiten zien lopen en haastte zich achter haar aan. Ze had Elliott gesmeekt – er was geen ander woord voor – met haar pleidooi: 'We hoeven geen doodse plek te creëren alleen omdat we ons de doden willen blijven herinneren,' zei ze, terwijl ze zag hoe hij zijn hoofd heen en weer rolde alsof hij pijn kreeg in zijn nek door naar haar op te kijken. Maar ook had ze koortsachtig in haar herinnering gezocht naar feiten uit haar rechtenstudietijd: hoe het werkte met jury's. De experimenten van Asch – wat toonde Asch aan? Hoe gemakkelijk mensen werden beïnvloed door de perceptie van anderen. Conformereren. Groespolarisatie. De druk van waarden en normen. De reputatiecascade: hoe het verlangen naar sociale acceptatie de gedachten en het gedrag van mensen beïnvloedt. Wat betekende dat Claire de beste kans had als ze de juryleden alleen kon spreken. Maria was curator van een museum, die haar stempel had gedrukt door grote kunstwerken in Manhattan te plaatsen, waaronder een werk van Ariana. Dat maakte dat ze waarschijnlijk niet zou overlopen, maar Claire moest een poging wagen.

'Mag ik een sigaret van je bietsen?' vroeg ze.

Maria gaf haar er een. 'Ik zou jou niet als roker hebben ingeschat.'

‘Ik rook maar af en toe,’ loog Claire. In werkelijkheid rookte ze nooit.

Ze stonden op de veranda, waar het gazon zich voor hen uitstrekte, de majestueuze bomen niet meer dan donkere vlekken, de lichtjes van de bruggen en buurten als nabije sterrenbeelden. Zonder te verblikken of verblozen liet Maria haar as over de balustrade op het gazon vallen, en hoewel dit op Claire op de een of andere wijze respectloos overkwam, volgde die haar voorbeeld.

‘Een verwoeste tuin binnen de muren – daar zou ik wel achter kunnen staan,’ zei Maria.

‘Sorry?’

‘Dat zou als kunstwerk heel krachtig zijn. Het zou ervoor zorgen dat de verschrikkelijke herinneringen niet vervagen. We moeten de geschiedenis in ogenschouw nemen, de lange termijn, een symbool dat mensen over honderd jaar ook nog aanspreekt. Kunst met een grote K overstijgt de tijd.’

‘Een verwoeste tuin biedt geen hoop, en dat is onacceptabel,’ zei Claire; het lukte haar niet de scherpte uit haar stem te weren. ‘Jullie hebben het steeds over de lange termijn, maar ook wij zitten in die lange termijn. Mijn kinderen, mijn kleinkinderen, mensen die een directe verbinding hebben met deze aanslag, zullen hier in de komende honderd jaar rondlopen, en dat lijkt misschien maar een seconde als je terugkijkt naar de Venus van Willendorf of zo, maar nu lijkt het nog een lange tijd. Dus begrijp ik niet waarom onze belangen minder zouden tellen. Weet je, vannacht droomde ik over die zwarte vijver rond de Leegte, en dat de hand van mijn man eruit omhoogstak om me naar beneden te trekken. Dat is het effect dat de Leegte heeft. Jij kunt erheen gaan en je op de borst kloppen dat je zo’n briljant artistiek punt hebt gemaakt, maar ik denk niet dat je veel nabestaanden in de rij zult zien staan om er naar binnen te gaan.’

Maanden geleden had ze de kracht van haar woede ontdekt, maar haar kwaadheid op dit moment was er niet minder om. Op een winterse middag, toen zij en de andere weduwen uit een ver-

gadering met de directeur van het overheidscompensatiefonds kwamen, had een journalist die met een groep collega's stond te wachten hun toegeroepen: 'Wat hebben jullie te zeggen tegen de landgenoten die genoeg hebben van jullie gevoel dat je ergens recht op hebt, die vinden dat jullie te hebberig zijn?' Claire had haar tas stevig vastgepakt om te voorkomen dat haar handen zouden trillen, maar ze deed nu geen moeite de trilling in haar stem te verbergen. 'Ergens recht op hebben? Hoorde ik dat goed?' De journalist deinsde terug. 'Had ik er recht op mijn man te verliezen? Had ik er recht op aan mijn kinderen te moeten uitleggen waarom ze hun vader nooit zullen kennen? Was het mijn recht ze alleen te moeten grootbrengen? Heb ik er recht op te leven in de wetenschap hoe mijn man heeft geleden? Dit heeft niets met hebzucht te maken. Doe je huiswerk: ik heb geen stuiver van deze compensatie nodig en ben niet van plan een cent te houden. Het draait niet om geld. Het gaat om rechtvaardigheid, om rekenschap afleggen. En ja, daar heb ik recht op.'

Later vertelde ze dat ze zich niet van de zoemende tv-camera's bewust was geweest, maar elk woord dat ze zei werd opgenomen. De clip met de intens bleke blonde vrouw in de zwarte jas werd zo vaak herhaald dat ze dagenlang de tv niet aan kon zetten zonder zichzelf te zien. Er stroomden brieven met steunbetuigingen binnen, en Claire was opeens sterweduwe. Ze had geen politiek standpunt willen uitdragen; ze had zich echt beledigd gevoeld door de gedachte dat ze op geld uit zou zijn en wilde zich van dat soort mensen distantieren. En nu werd ze naar voren geschoven als hun kampioene, de secretaris van Verdriet. Haar leiderschap was de reden dat de gouverneur haar had gekozen als jurylid, wist ze.

Op de veranda stond Maria haar vragend aan te kijken. Claire keek haar aan en nam zo'n diepe trek van haar sigaret dat ze duizelig werd en zich moest vastgrijpen aan de balustrade. Ze voelde zich maar een klein beetje schuldig. Alles wat ze had gezegd, was waar, behalve haar zekerheid dat de omhoogstekende hand die van Cal was.

Maria was de eerste die haar mening herzag. ‘De Tuin,’ zei ze dapper. Claire begon geluidloos de woorden Dank je te vormen, maar bedacht zich. De kunstcriticus volgde: ‘De Tuin.’ Dit schonk haar iets minder genoeg. Claire, die zijn basset-achtige gezicht met het poedelhaar bestudeerde, kreeg het teleurstellende gevoel dat hij zijn keus had aangepast omdat hij moe was. Maar de Tuin had nu acht stemmen, wat betekende dat de overwinning in zicht kwam. In plaats van dat ze zich opgetogen voelde, zonk de moed Claire in de schoenen. Als morgen de ontwerpwedstrijd was afgelopen, zou haar leven elk spoor van zijn huidige vorm verliezen. Dankzij de erfenis van Cal had ze geen inkomen nodig, en ze had geen nieuwe zaak waarop ze zich kon storten. Haar toekomst zag er blanco uit, met een gouden randje.

De nasleep van de aanslag had de twee jaren sinds Cals dood gevuld. De golf van verdriet die langzaam overging in het rouwproces, de eentonigheid van het herstel, banale nieuwe routines die vanaf het begin versleten aanvoelden. Formulieren, en nog meer formulieren. Verslagen van de schouwingsarts: er was weer een stukje van haar echtgenoot aangetroffen. Het opzeggen van creditcards, rijbewijs, clublidmaatschappen, tijdschriftabonnementen, overeenkomsten om kunst te kopen; de verkoop van auto’s en een zeilboot; zijn naam verwijderen uit vermogensbeheerfondsen en van bankafschriften, uit de lijst van bestuurders van bedrijven en non-profitorganisaties – alles op een nietsontziende, efficiënte manier, die haar medeplichtig maakte aan het uitwissen van zijn leven. Haar kinderen vertellen over haar herinneringen aan hun vader, waardoor het verleden zoveel zwaarte kreeg dat het doorboog onder het gewicht. Maar de nasleep moest tot een einde komen. Zij voelde het als het afsluiten van een periode die veertien jaar geleden was begonnen, toen een man met blauwe ogen, die niet zozeer opviel door zijn uiterlijk maar eerder door zijn bruisende vitaliteit, opgewekte humeur en zelfvertrouwen, haar had tegengehouden toen ze van de tennisbaan af liep waar hij een partij zou spelen en tegen haar zei: ‘Met jou ga ik trouwen.’

Al snel ontdekte ze dat een dergelijke opmerking typerend was voor Calder Burwell, een man met zo'n opgewekt humeur dat Claire hem de bijnaam California gaf, al was zij degene die het in werkelijkheid wispelturige klimaat van die staat kende omdat ze er was opgegroeid – de vorst en de droogtes die haar grootvader, die citrusfruit verbouwde, jarenlang op het randje van de afgrond hadden laten balanceren, tot haar vader erin stortte. Van al haar pijnigende, onbeantwoorde vragen over Cals dood – waar, hoe, hoeveel pijn? – was misschien wel het ergst de angst dat hij tijdens zijn laatste momenten zijn eeuwige optimisme was kwijtgeraakt. Ze wilde dat hij was gestorven in de overtuiging dat hij zou overleven. De Tuin was een allegorie. Net als Cal benadrukte die dat verandering niet alleen mogelijk was, maar zelfs onontkoombaar.

‘Het is elf uur,’ zei Paul. ‘Volgens mij moet een van jullie wellicht zijn stem heroverwegen. Hoe kunnen we dit land vragen samen de weg naar heling in te slaan als deze jury dat niet eens voor elkaar krijgt?’

Schuldbewuste blikken. Een lange stilte. En eindelijk, van de historicus, op bijna speculatieve toon: ‘Tja...’ Alle vermoeide blikken richtten zich op hem, maar hij zei niets meer, alsof hij zich had gerealiseerd dat het lot van 2500 vierkante kilometer Manhattan in zijn handen lag.

‘Ian?’ drong Paul aan.

Al had hij flink wat gedronken, Ian liet de kans niet voorbijgaan om zijn keuze uitgebreid in te leiden. Hij wees op de eerste openbare tuinen op de begraafplaatsen van de voorsteden van het achttiende-eeuwse Europa, ging verder met de op tuinen gebaseerde hervormingen van Daniel Schreber in Duitsland (‘We zijn geïnteresseerd in zijn sociale hervormingen, niet in de “hervormingen” waaraan hij zijn arme zoons blootstelde’), maakte vervolgens de sprong naar de gruwelen die werden overgebracht door Luytens’ Monument voor de Vermisten aan de Somme in Thiepval, waarin 73 000 namen – ‘Drieënzeventigduizend!’ riep Ian uit – waren

aangebracht op de binnenmuren, waarna hij stilstond bij het verschil tussen een nationaal monument en de herinnering aan de veteranen in Verdun, om ongeveer een kwartier later te besluiten met: ‘En dus: de Tuin.’

Paul zou dus de tiende en beslissende stem uitbrengen, en daar was hij niet ontevreden over. Hij had zich vast voorgenoemen om niet alleen in het openbaar neutraliteit te betrachten, maar ook innerlijk, zodat geen enkele inzending zijn voorkeur had gewonnen. Maar in de loop van de avond trok zijn gevoel steeds meer naar de Tuin. Een stukje vreugde – dat zinnetje had iets in hem losgemaakt. Hoe zou dat voelen? Hij zocht dat gevoel in zijn herinnering en werd overweldigd door verlangen. Hij kende genoeg, de opgetogenheid van het succes, tevredenheid en blijdschap, voor zover hij die van elkaar kon onderscheiden. Maar vreugde? Hij moest vreugde hebben gevoeld bij de geboorte van zijn zoons – een dergelijke gelegenheid riep die zeker op –, maar hij kon het zich niet herinneren. Vreugde: het was als een deurknop zonder deur, een geheim dat hij niet kende. Hij vroeg zich af of Claire het kende.

‘De Tuin,’ zei hij, en iedereen in de kamer ontspande zich, niet zozeer van blijdschap als wel van opluchting.

‘Dank je, Paul. Dank jullie allemaal,’ fluisterde Claire.

Paul liet zich onderuitzakken in zijn stoel terwijl hij zichzelf een gevoel van sentimenteel chauvinisme toestond. De onwaarschijnlijkste kandidaat had gewonnen – hij had niet verwacht dat Claire Ariana zou kunnen overtroeven – en dat leek heel toepasselijk voor Amerika. Er kwam champagne, kurken plopten, aangename geluiden vulden de kamer. Paul tikte tegen zijn champagneglas om hun aandacht te vragen voor een moment van stilte ter ere van de slachtoffers. Ze bogen het hoofd en hij ving een glimp op van de scheiding in Claires haar, zo scherp en wit als de condensatiestreek van een straaljager, een onverwacht intiem beeld, als een glimp van een vrouwendij. Toen herinnerde hij zich dat hij de doden moest herdenken.

Hij dacht ook aan de dag zelf, wat hij al een hele tijd niet meer

had gedaan. Hij zat vast in het verkeer richting centrum toen zijn secretaresse hem belde met de mededeling dat zich een ongeluk of aanslag had voorgedaan en dat dit effect op de aandelenmarkt zou kunnen krijgen. In die tijd ging hij nog steeds naar kantoor, nog niet beseffend dat de titel emeritus bij een investeringsbank zich vertaalde naar niet langer een van ons. Toen er totaal geen beweging meer in het verkeer zat, stapte Paul uit zijn auto. Ook anderen stonden buiten, hun blik gericht op het zuiden, sommigen met hun hand voor hun ogen geslagen, allen nutteloze informatie uitwisselend. Edith belde, huilend: 'It's falling down, it's falling down', de woorden uit het kinderliedje, en toen viel het mobiele netwerk uit. 'Hallo? Hallo? Schatje?' klonk het overal om hem heen en toen een dikke, Pompeiaanse stilte, zo onthutsend dat Paul dankbaar was toen Sami, zijn chauffeur, die verbrak door te zeggen: 'O, meneer, ik hoop maar dat het niet de Arabieren zijn', die het dus uiteindelijk wel bleken te zijn.

O, meneer, ik hoop maar dat het niet de Arabieren zijn. Sami was geen Arabier, maar hij was een moslim (tachtig procent van de moslims was geen Arabier; dit was een van de feiten die veel mensen vlak na de aanslag te weten kwamen en ernstig herhaalden, zonder precies te weten wat ze daarmee wilden zeggen (of wel wetend dat ze bedoelden dat niet alle moslims zoveel problemen veroorzaakten als de Arabische, maar dat niet zo letterlijk wilden uitspreken). Paul wist dat zijn chauffeur een moslim was, maar had er nooit bij stilgestaan. Hij probeerde zich nu niet te laten beïnvloeden door dat feit, maar het gaf hem toch een ongemakkelijk gevoel, en toen een zeer verdrietige Sami (was hij ooit níét verdrietig?) hem drie maanden later verlof vroeg om naar zijn stervende vader in Pakistan te gaan, was Paul opgelucht, al vond hij het vervelend dat toe te geven. Hij beloofde Sami dat hij hem na terugkeer uitstekende referenties zou geven, sloeg Sami's aanbod van vervanging door diens neef beleefd af en nam een Rus in dienst.

De echte klap kwam voor Paul pas later, toen hij naar de herhalingen keek, zijn trouw zwoer aan de verschrikkingen. Je kon jezelf

geen Amerikaan noemen als je niet in solidariteit had gekeken naar je mede-Amerikanen die werden verpulverd, maar tegelijkertijd: wat voor soort Amerikaan leverde het kijken op? Een getraumatiseerd slachtoffer? Een razende wreker? Een misselijkmakende voyeur? Paul – en naar hij vermoedde veel Amerikanen met hem – had van al deze protagonisten een stukje in zich. Het monument was bedoeld die in toom te houden.

Nu niet meer een willekeurig monument, maar de Tuin. Paul begon zijn toespraak ermee de juryleden aan te moedigen om ‘eropuit te gaan, het monument aan te prijzen en zich niet te laten afschepen’, maar toen hij over zijn woordkeus nadacht, zwakte hij die af door hen aan te sporen het monument ‘aan te bevelen’. Het zachte tikgeluid dat werd veroorzaakt door het getyp van de notulist, vulde de pauzes in zijn speech op, en het schrikbeeld van de historische verslaglegging dreef hem tot wankel retorische hoogtenpunten. Hij wees hen op een vergulde gouden spiegel, waarbovenop een adelaar was afgebeeld die zijn ketenen afwierp.

‘Net als in de tijd van de stichting van Amerika zijn er ook nu krachten aan het werk die tegen de normen en waarden zijn waarvoor wij staan, die zich bedreigd voelen door onze gehechtheid aan onze vrijheid.’ Alleen de vertegenwoordiger van de gouverneur knikte bij Pauls woorden. ‘Maar we hebben ons hoofd niet gebogen, en zullen dat nooit doen. “Despotisme kan alleen bestaan in duisternis,” zei James Madison, en jullie hebben allemaal de lichtjes aan het firmament brandend gehouden met jullie inspanningen onze doden te herdenken. Jullie hebben een heilig vertrouwen op gepaste wijze en met waardigheid gehanteerd en ons land zal daar profijt van hebben.’

Tijd om het ontwerp een gezicht te geven, van een naam te voorzien. Een onbekend gevoel voor Paul: gretige, bijna kinderlijke nieuwsgierigheid – zelfs blijdschap – vanwege een échte verrassing, een zeldzaam verschijnsel. Het zou het mooist zijn als de ontwerper een volkomen onbekende of juist beroemde kunstenaar zou blijken; beide mogelijkheden voegden een onweerstaanbaar ele-

ment toe aan het verkoopverhaal. Onhandig drukte hij op de toetsen van een mobiele telefoon die op de tafel voor hem was klaargelegd. ‘Wilt u het dossier van inzending nummer 4879 brengen?’ zei hij in de telefoon. Om misverstanden te voorkomen, sprak hij de nummers langzaam en duidelijk uit. ‘4-8-7-9,’ herhaalde hij, en hij wachtte tot de persoon aan de andere kant van de lijn ze voor hem teruglas.

Gloeiend van belangrijkheid kwam de hoofdassistent van de jury een paar minuten later binnen. Zijn lange vingers waren stevig om een dunne A4-envelop geklemd, die was verzegeld zoals het protocol vereiste. ‘Ik ben helemaal zenuwachtig,’ zei Lanny zachtjes toen hij de envelop overhandigde aan Paul, die geen antwoord gaf. De nummers en barcode op de envelop kwamen overeen met die van de Tuin; de verzegeling was onbeschadigd. Paul verzekerde zich ervan dat zowel de juryleden als de notuliste dit hadden gezien en wachtte tot de dralende assistent aanstalten maakte om te vertrekken.

Toen de deur achter hem was dichtgevallen, pakte Paul de zilveren briefopener die de jongeman had laten liggen – hij had wel oog voor detail – en sneed de flap open (nogmaals: het schrikbeeld van de geschiedenis), waarbij hij oppaste dat hij de envelop niet openscheurde. Zijn voorzichtigheid deed hem op de een of andere manier aan Jacob denken, zijn oudste zoon, die tijdens een verjaardagspartijtje overdreven zijn best deed om het cadeaupapier niet te scheuren, omdat hij zelfs toen al niet begreep waar de werkelijke waarde in zat. Paul was ongeduldig geworden en had hem gezegd dat hij moest opschieten.

Opschieten: dezelfde boodschap uit de stilte in de kamer, waarin de juryleden als één leken te ademen. Hij haalde de papieren uit de envelop en voelde dertien paar ogen op zich branden. Dat hij wist wie de winnaar was vóór de jury, om nog maar te zwijgen over de burgemeester, gouverneur of de president, had een klein, maar bevredigend teken moeten zijn van zijn belangrijke positie. Wat

was een betere maatstaf van hoe hoog Paul Joseph Rubin, kleinzoon van de Russische joodse boer, op de ladder was gestegen? Maar toen hij de naam las, voelde hij geen blijdschap; het enige wat hij voelde, was een pijnlijk vertrekken van zijn kaak.

Over onwaarschijnlijke kandidaat gesproken.